

วารสารการแพทย์และสาธารณสุขเขต 4

Office of Disease Prevention and Control, Region 4 Saraburi

<https://he01.tci-thaijo.org/index.php/JMPH4/index>

การประเมินการบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2562 กรณีการควบคุมและป้องกันโรคจากการประกอบอาชีพในสถานประกอบการ

An evaluation of enforcement of the occupational diseases and environmental diseases control act B.E. 2562 in workplace

รชนีกร วีระเจริญ

Rachaneekorn Weeracharoen

กรมควบคุมโรค

Department of Disease Control

Corresponding author: Rachaneekorn.occmed@gmail.com

Received: April 10, 2026 Revised: June 25, 2026 Accepted: June 29, 2026

บทคัดย่อ

พระราชบัญญัติควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2562 เป็นกฎหมายที่ช่วยหนุนเสริมกิจกรรมด้านอาชีวอนามัยเพื่อการดูแลสุขภาพคนทำงาน ผู้เกี่ยวข้องขาดความเข้าใจในกระบวนการปฏิบัติ การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินการบังคับใช้พระราชบัญญัติฯ กรณีการควบคุมและป้องกันโรคในสถานประกอบการ เพื่อระบุปัญหาอุปสรรคและโอกาสในการพัฒนา ช่วยส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมาย โดยใช้การทบทวนและวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมาย การสำรวจการรับรู้ ความเข้าใจและความพร้อมในการปฏิบัติของสถานประกอบการ และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษา พบว่า ลักษณะเด่นที่สำคัญของพระราชบัญญัติฯ คือ การครอบคลุมโรคจากสิ่งแวดล้อม แรงงานนอก ระบบ และการกำหนดมาตรฐานหน่วยบริการอาชีวเวชกรรมและเวชกรรมสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันการดำเนินงานยังมีช่องว่างที่ต้องการพัฒนา ได้แก่ การขาดแคลนงบประมาณ บุคคลมีข้อจำกัดด้านศักยภาพในการดำเนินงาน การพัฒนาศักยภาพและการประชาสัมพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมาย สถานประกอบการร้อยละ 64.3 มีความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติฯ ในระดับดีมาก และสถานประกอบการเริ่มมีการเตรียมความพร้อมในการดำเนินงาน การศึกษานี้จึงเป็นการศึกษานำร่องเบื้องต้นในบริบทสถานประกอบการเท่านั้น อนาคตควรทำการศึกษาเพิ่มเติมให้ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงการประเมินผลการปฏิบัติในเชิงคุณภาพ

คำสำคัญ: พระราชบัญญัติควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2562, สถานประกอบการ

Abstract

The Occupational and Environmental Disease Control Act B.E. 2562 (A.D. 2019) strengthens and enhances occupational health activities in the country. However, this law is still unfamiliar to practice. This study aims to evaluate the enforcement of the Act in the context of occupational disease control and prevention in workplaces, identify obstacles and opportunities for improvement, and provide suggestions to workplaces for complying with the law. The method includes analyzing and comparing legislation, assessing workplace awareness, comprehension, and implementation readiness, and conducting in-depth stakeholder interviews. The findings indicate that the Act's key features include coverage of environmental diseases, occupational health for informal workers, and the establishment of standards for occupational and environmental medicine service units. The current implementation faces gaps that require improvement, such as insufficient budget and inadequate personnel capacity. Capacity-building and public awareness campaigns are crucial for strengthening law enforcement. 64.3 percent of workplaces demonstrated a very high level of understanding of the Act. The establishments have begun preparing for implementation. This is a preliminary pilot study conducted only in a workplace context and does not include all relevant stakeholder perspectives or a comprehensive qualitative evaluation. Future studies should be conducted to cover all stakeholder groups and provide a more thorough qualitative assessment of implementation.

Keywords: Occupational and Environmental Diseases Control Act B.E. 2562 (A.D. 2019), Workplaces

บทนำ

โรคจากการประกอบอาชีพสามารถป้องกันได้ โดยการบริหารจัดการความเสี่ยงในสถานที่ทำงาน การจัดการสภาพแวดล้อมในการทำงาน และการเฝ้าระวังทางสุขภาพ การป้องกันนี้ส่งเสริมให้ประเทศมีกำลังแรงงานที่มีสุขภาพดีสามารถทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ช่วยเพิ่มผลผลิตของประเทศ

กิจกรรมการดำเนินงานทางด้านอาชีวอนามัย เพื่อปกป้องสุขภาพลูกจ้างถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติแรงงานและพระราชบัญญัติอาชีวอนามัย ความปลอดภัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน⁽¹⁾ กระทรวงแรงงาน ปัจจุบันพระราชบัญญัติควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพ และโรคจากสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2562 ประกาศเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2562 เป็นกฎหมายที่ช่วยเสริมหนุนการดำเนินงานในการดูแลสุขภาพวัยทำงานให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยมีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดกลไกการเฝ้าระวัง การป้องกัน และการควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพ และโรคจากสิ่งแวดล้อม โดยใช้การแจ้งข้อมูลที่เป็นเกี่ยวกับการเฝ้าระวัง การป้องกัน และการควบคุมโรค และการรายงานโรคของผู้เกี่ยวข้องต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

เพื่อให้สามารถดำเนินการกับสถานการณ์การเกิดโรคได้ทันทั่วทั้งที่ ปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาการปฏิบัติของผู้เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัติฉบับนี้มากนัก การศึกษานี้จึงทำการประเมินความพร้อมในการดำเนินงานของสถานประกอบการตามพระราชบัญญัติฯ และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้องรวมถึงพนักงานเจ้าหน้าที่ โดยหากผู้เกี่ยวข้องขาดความเข้าใจในกระบวนการปฏิบัติจะส่งผลกระทบต่อกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย ดังนั้นการดำเนินการเพื่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะส่งเสริมให้การปฏิบัติและการบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างลุล่วงสมบูรณ์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประเมินการบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2562 กรณีสถานประกอบการ
2. เพื่อระบุปัญหาอุปสรรคและโอกาสพัฒนา เพื่อให้การสนับสนุนแก่สถานประกอบการในการดำเนินการตามกฎหมาย ส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคจากการทำงานในสถานประกอบการ

วัสดุและวิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาภาคตัดขวาง ที่จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง วิธีการศึกษาประกอบด้วย การทบทวน และวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมาย การสำรวจการรับรู้ ความเข้าใจและความพร้อมในการปฏิบัติของสถานประกอบการ โดยสำรวจจากสถานประกอบการจำนวน 70 แห่ง การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีเจาะจง และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้องจากภาครัฐในการบังคับใช้กฎหมาย โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีเจาะจง จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย ผู้แทนหน่วยงาน พนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งมาจากพื้นที่อุตสาหกรรมและไม่ใช่อุตสาหกรรม คณะกรรมการควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อมจังหวัดที่ซึ่งมาจากพื้นที่อุตสาหกรรมและไม่ใช่อุตสาหกรรม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย แบบสำรวจออนไลน์ที่พัฒนาขึ้น เพื่อให้ในการประเมินการรับรู้ ความเข้าใจและความพร้อมในการปฏิบัติของสถานประกอบการ ข้อคำถามประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของสถานประกอบการ คำถามการรับรู้และความเข้าใจพระราชบัญญัติ และการดำเนินงานของสถานประกอบการ ส่วนการศึกษาเชิงคุณภาพโดยการใช้คำถามสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้อง เพื่อประเมินการดำเนินงานตามกฎหมาย ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะ เครื่องมือทั้งสองฉบับผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ นักกฎหมาย 1 ท่าน และนักวิชาการที่ปฏิบัติงานโดยตรงกับพระราชบัญญัตินี้ จำนวน 2 ท่าน โดยการตรวจสอบความถูกต้องและความตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถาม กำหนดค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถามกับจุดประสงค์ (IOC: Index of Item-Objective Congruence) ส่วนข้อคำถามที่มีความเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในด้านการใช้ภาษา จะถูกทบทวนความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวัดและดำเนินการปรับปรุงข้อคำถาม โดยพบว่าค่าดัชนีความสอดคล้องของเครื่องมือกับจุดประสงค์ (IOC) อยู่ระหว่าง 0.7 - 1.0

ขั้นตอนในการดำเนินงาน

1. การทบทวนพระราชบัญญัติควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2562 เพื่อระบุหน้าที่สถานประกอบการ และทบทวนเปรียบเทียบกับกฎหมายการควบคุมโรค ป้องกันโรคจากการประกอบอาชีพในต่างประเทศ
2. การทบทวนเปรียบเทียบพระราชบัญญัตินี้กับพระราชบัญญัติอื่น ๆ ที่อยู่ภายใต้กรมควบคุมโรค
3. การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้แทนหน่วยงาน พนักงานเจ้าหน้าที่ คณะกรรมการควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อมจังหวัด
4. การศึกษาสถานการณ์การรับรู้ ความเข้าใจและความพร้อมในการปฏิบัติของนายจ้างในสถานประกอบการ โดยการใช้แบบสอบถามออนไลน์แก่สถานประกอบการ
5. การสรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษา

1. การทบทวนและเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.1 พระราชบัญญัติควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2562 ประกอบด้วย 8 หมวด 53 มาตรา และบทเฉพาะกาล โดยมีสาระสำคัญดังนี้ บททั่วไปเกี่ยวข้องกับการประกาศกำหนดชื่อหรืออาการสำคัญของโรค การแจ้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวังการป้องกัน และการควบคุมโรค และการเก็บรักษาข้อมูล หมวดคณะกรรมการที่กำหนดองค์ประกอบและหน้าที่ของคณะกรรมการควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อมในแต่ละระดับ

หมวดที่กำหนดมาตรฐานการจัดบริการของหน่วยบริการอาชีวเวชกรรมและเวชกรรมสิ่งแวดล้อม และหมวดการเฝ้าระวังโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม เกี่ยวข้องกับการตรวจสุขภาพลูกจ้าง แรงงานนอกระบบ และประชาชนที่ได้รับหรืออาจได้รับมลพิษ และการแจ้งกรณีที่พบผู้เป็นหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคจากการประกอบอาชีพหรือโรคจากสิ่งแวดล้อม

หมวดการป้องกันและการควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การตั้งหน่วยปฏิบัติการควบคุมโรค การสอบสวนโรค การประกาศเขตพื้นที่ที่จำเป็นต้องเฝ้าระวัง ป้องกัน หรือควบคุมโรค นอกจากนี้มีหมวดกำหนดอำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ บทกำหนดโทษและบทเฉพาะกาล

บทบาทนายจ้างตามพระราชบัญญัติ ที่เกี่ยวข้องกับ การดูแลสุขภาพลูกจ้าง 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) มาตรา 8 กำหนดให้นายจ้างมีหน้าที่ในการแจ้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวัง การป้องกัน และการควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพแก่ลูกจ้าง 2) มาตรา 26 เพื่อประโยชน์ในการเฝ้าระวังโรคจากการประกอบอาชีพให้นายจ้างจัดให้มีการตรวจสอบสุขภาพลูกจ้างตามกฎหมายว่าด้วยความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน โดยหน่วยบริการที่ได้ขึ้นทะเบียนตามกฎหมายนี้ และ

ตารางที่ 1 ลักษณะสำคัญของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ประเทศ	ไทย	ไทย	สหรัฐอเมริกา	สหราชอาณาจักร	ญี่ปุ่น	จีน
กฎหมายหลัก	พระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ.2554 ⁽¹⁾	พระราชบัญญัติโรคจากการประกอบอาชีพ และโรคจากสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2562 ⁽²⁾	Occupational Safety and Health Act ⁽³⁾	Health and Safety at Work Act ⁽⁴⁻⁵⁾	Industrial Safety and Health Act ⁽⁶⁻⁷⁾	Law of the People's Republic of China on the Prevention and Control of Occupational Diseases ⁽⁸⁻⁹⁾
หน่วยงานหลัก	กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน	กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข	Occupational Safety and Health Administration (OSHA) และ National Institute for Occupational Safety and Health (NIOSH)	Health and Safety Executive	Ministry of Health Labour and Welfare	National Health Commission of China

3) มาตรา 30 (1) กรณีนายจ้างพบลูกจ้างซึ่งเป็นหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคจากการประกอบอาชีพในสถานประกอบการกิจการให้นายจ้างแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

ลักษณะเด่นของพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้แก่

1.ครอบคลุมโรคจากสิ่งแวดล้อม

2.ครอบคลุมการดูแลสุขภาพของแรงงานนอกระบบซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ในระบบเศรษฐกิจของประเทศ

3.การกำหนดมาตรฐานหน่วยบริการอาชีวเวชกรรมและเวชกรรมสิ่งแวดล้อม

4.การรายงานกรณีผู้เป็นหรือสงสัยว่าเป็นโรคฯ โดยหน่วยบริการ

1.2 การทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

ลักษณะสำคัญของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ อาชีวอนามัยและความปลอดภัยในต่างประเทศ แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ลักษณะสำคัญของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (ต่อ)

ประเทศ	ไทย	ไทย	สหรัฐอเมริกา	สหราชอาณาจักร	ญี่ปุ่น	จีน
ลักษณะเด่น	การบริหารจัดการด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน	การเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุม โรคจากการทำงานและโรคจากสิ่งแวดล้อม	หลัก General Duty Clause กำหนดให้ นายจ้างมีหน้าที่ จัดสถานที่ทำงานที่ปลอดภัย เน้นการบังคับใช้กฎหมายและการตรวจสอบ สถานประกอบการ	Risk-based Model เน้นการประเมินและจัดการความเสี่ยงอย่างเป็นระบบ	เน้นการป้องกันโรคและการบาดเจ็บจากการทำงาน มาตรการเฝ้าระวังสุขภาพ คนทำงาน General Health Checkup และ Special Health Checkup	การป้องกันและควบคุมโรคจากการทำงานที่บังคับเข้มงวดในอุตสาหกรรมเสี่ยงที่กำหนด
ขอบเขต	ลูกจ้างในระบบ	ลูกจ้าง แรงงาน นอกระบบ และประชาชนที่ได้รับผลกระทบ สิ่งแวดล้อม	ลูกจ้างใน สถานที่ทำงาน	ผู้ประกอบการและบุคคลที่ได้รับผลกระทบ ตามมาตรา 3 ของพระราชบัญญัติ ⁽⁷⁾	ลูกจ้างทุกภาคส่วน	ลูกจ้างทุกภาคส่วน
การรายงานโรค	ประสบอันตราย เจ็บป่วย หรือเกิดอุบัติเหตุ	ตามประกาศกระทรวง ราชงานกรม ควบคุมโรค	OSHA Record keeping	RIDDOR	โรคหรือการบาดเจ็บ และ Health Surveillance	National Occupational Disease Reporting
อื่น ๆ		หน่วยบริการอาชีวเวชกรรม และเวชกรรม สิ่งแวดล้อมต้องมีการขึ้นทะเบียน			ครอบคลุมการประเมินความเครียด (Stress Check Program)	การวินิจฉัยโรคจากการทำงานต้องทำโดยสถานบริการทางการแพทย์ที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น

1.3 พระราชบัญญัติภายใต้กรมควบคุมโรค มีจำนวน 4 ฉบับ โดยรายละเอียดสำคัญ ดังนี้

พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ.2558⁽¹⁰⁾ เจตนารมณ์ การเฝ้าระวัง ป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของโรคติดต่อ มาตรการที่สำคัญ เช่น การเฝ้าระวังโรคโดยการแจ้งรายงานโรค การป้องกันและควบคุมโรค โดยมาตรการแยกกัก กักกัน หรือคุมไว้สังเกต และการให้ภูมิคุ้มกันกลุ่มเสี่ยง รวมถึงการจัดการสถานที่เสี่ยง

พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560⁽¹¹⁾ เจตนารมณ์การควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบและคุ้มครองสุขภาพผู้ไม่สูบบุหรี่ มาตรการที่สำคัญ เช่น การควบคุมผลิตภัณฑ์โดยกำหนดอายุ วิธีการขาย สถานที่ห้ามขาย และการห้ามโฆษณา การคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่โดยการกำหนดเขตพื้นที่

พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2568⁽¹²⁾ เจตนารมณ์การควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และการดูแลผู้ติดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ มาตรการที่สำคัญ เช่น การควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์โดยการกำหนดอายุ วิธีการขาย สถานที่และวันเวลาห้ามขาย สถานที่ห้ามดื่ม วิธีการโฆษณา และการบำบัดรักษาหรือฟื้นฟูสภาพผู้ติดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

พระราชบัญญัติควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพ และโรคจากสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2562⁽²⁾ เจตนารมณ์การเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม มาตรการที่สำคัญ ได้แก่ การแจ้งเหตุ และรายงานโรค และการกำหนดมาตรฐานหน่วยบริการ อาชีวเวชกรรมและเวชกรรมสิ่งแวดล้อม

พระราชบัญญัติควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพฯ (2562) มีโครงสร้างคล้ายกับพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติโรคติดต่อ (2558) และมีเจตนารมณ์เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการควบคุมและการป้องกัน โรคและปัจจัยเสี่ยงเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติอื่น ๆ ของกรมควบคุมโรค ซึ่งแตกต่างกับกฎหมายด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน กระทรวงแรงงาน และกฎหมายด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในต่างประเทศ

พระราชบัญญัติฉบับนี้ เน้นการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม โดยการแจ้ง การรายงานโรคที่ครอบคลุมกรณีผู้ที่เป็นหรือสงสัยว่าเป็นโรคตามประกาศกำหนด เช่น โรคจากตะกั่ว โรคจากฝุ่นซิลิกา โรคจากแอสเบสตอส (ใยหิน) เป็นต้น รวมถึงการกำหนดมาตรฐานของหน่วยบริการอาชีวเวชกรรมและเวชกรรมสิ่งแวดล้อม ส่วนพระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. 2554 มุ่งเน้นเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน การควบคุมปัจจัยเสี่ยง การป้องกันอุบัติเหตุและการจัดการสภาพแวดล้อมในการทำงาน พระราชบัญญัติฉบับนี้จึงมีแตกต่างจากกฎหมายด้านความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงานของกระทรวงแรงงานที่มีความคล้ายคลึงกับกฎหมายด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยของประเทศต่าง ๆ ในการดูแลสุขภาพ ความปลอดภัยและสภาพแวดล้อมในการทำงานของคนทำงาน⁽¹³⁾ ประเทศไทยมีระบบการดูแลสุขภาพคนทำงานสองระบบที่จะทำงานเสริมกัน มีการกำกับดูแลโดยสองกระทรวง ทำให้ระบบกฎหมายครอบคลุมทั้งการป้องกันอันตรายจากการทำงานและการเฝ้าระวังโรคจากการประกอบอาชีพ

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายภาพรวม

พระราชบัญญัติฉบับนี้ความท้าทายในด้านการบังคับใช้ เนื่องจากลักษณะเฉพาะของพระราชบัญญัติเองที่เป็นกฎหมายที่เน้นการขอความร่วมมือในการเฝ้าระวังโรค การป้องกัน และควบคุมโรคเป็นหลัก มากกว่าการบังคับใช้อย่างเข้มงวด บทกำหนดโทษส่วนใหญ่เป็นการปรับและมีกฎหมายฉบับอื่นที่มีขอบอำนาจในการบังคับใช้กว้างกว่า ส่งผลให้กลไกการบังคับใช้ในระดับพื้นที่ยังไม่สามารถขับเคลื่อนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัตินี้ไม่มีอำนาจสั่งปิดสถานประกอบการหรือสั่งให้หยุดดำเนินการหากเกิดปัญหา รวมถึงไม่มีข้อกำหนดในการเยียวยาผู้ได้รับความเสียหาย ซึ่งต่างจากกฎหมายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยหรือกฎหมายแรงงานที่มีเงินสนับสนุนหรือการเยียวยาที่ชัดเจนกว่า ส่งผลต่อ

การเลือกใช้กฎหมายของผู้มีอำนาจในพื้นที่ อย่างไรก็ตามกฎหมายฉบับนี้มีจุดเด่นที่ กลไกการแจ้ง การรายงานและการสอบสวนโรคกรณีเป็นหรือสงสัยว่าเป็นโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่การควบคุมโรคและป้องกันโรคอย่างทันทั่วทั้งระดับพื้นที่

ปัจจุบันคณะกรรมการควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อมจังหวัดมีบทบาทในการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เพื่อกำหนดมาตรการและนโยบายในพื้นที่ โดยการนำประเด็นปัญหาสำคัญของพื้นที่เข้าสู่ระเบียบวาระการประชุมให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงาน รวมถึงการจัดทำฐานข้อมูลความเสี่ยงของพื้นที่ โดยกฎหมายมีการกำหนดโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการฯ อย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีช่องว่างบุคลากรระดับพื้นที่ยังไม่สามารถวิเคราะห์ปัญหาและกำหนดนโยบายในพื้นที่เองได้ ยังต้องพึ่งพาส่วนกลางโดยความเสี่ยงจากการประกอบอาชีพบางอย่างเป็นลักษณะตามบริบทของพื้นที่

ด้านการบังคับใช้กฎหมายและการประสานงานจากคณะกรรมการฯ ชาติ ขาดความเชื่อมโยงระหว่างกลไกระดับชาติและระดับจังหวัด และขาดสื่อสารลงไปสู่ผู้ปฏิบัติในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม คณะกรรมการฯ จังหวัดไม่ได้รับทราบข้อมูล นโยบาย หรือการสนับสนุนด้านการพัฒนาศักยภาพจากคณะกรรมการฯ ชาติ โดยตรง การสื่อสารส่วนใหญ่ต้องผ่านหน่วยงานสนับสนุนอย่างสำนักงานป้องกันควบคุมโรค

คณะกรรมการฯ จังหวัดส่วนใหญ่ดำเนินงานในลักษณะเชิงรับ โดยมีข้อจำกัด ได้แก่ การไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุน และปัญหาความไม่เพียงพอของศักยภาพของบุคลากรที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของคณะกรรมการฯ โดยตำแหน่ง เลขานุการที่เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการดำเนินงานไม่ได้มีความรู้เฉพาะทางด้านอาชีวอนามัย ทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการดูแลสุขภาพของคนทำงานในพื้นที่

พนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีความเข้าใจในบทบาทของตนเองตามที่กฎหมายกำหนด แต่ในปัจจุบันประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น

และยังต้องมีการทดลองการปฏิบัติงานตามกลไกของพระราชบัญญัติ โดยปัจจุบันการดำเนินงานเน้นไปที่การสื่อสารและสร้างความรอบรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายเป็นหลัก การปฏิบัติงานส่วนใหญ่ยังอยู่ในลักษณะงานวิชาการและงานเฝ้าระวังตามภารกิจประจำมากกว่าการใช้อำนาจตามกฎหมายอย่างเต็มรูปแบบ เช่น การออกคำสั่งทางปกครอง เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

ด้านตัวบทกฎหมาย ปัจจุบันโรคจากการประกอบอาชีพที่กฎหมายประกาศมีจำนวนจำกัด และการระบุความเกี่ยวข้องกับโรคตามพระราชบัญญัติทำได้ยาก ทำให้กลไกการดำเนินการไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร

ด้านทรัพยากรและการบริหารจัดการ ข้อจำกัดด้านงบประมาณในการขับเคลื่อนกลไกคณะกรรมการฯ จังหวัด ทำให้การบูรณาการระหว่างหน่วยงานไม่เป็นรูปธรรมและไม่ต่อเนื่อง การขาดแคลนงบประมาณส่งผลต่อความถี่ในการประชุมคณะกรรมการฯ ซึ่งไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาหรือติดตามสถานการณ์ และไม่สามารถขับเคลื่อนนโยบายและการดำเนินงานในระดับพื้นที่ การไม่ต่อเนื่องของนโยบายในการผลักดันตัวชี้วัด รวมถึงความไม่พร้อมของโครงสร้างพื้นฐานของระบบบัตรประจำตัวพนักงานเจ้าหน้าที่และหลักสูตรการอบรมพัฒนาศักยภาพที่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์

ด้านสมรรถนะของบุคลากร แม้จะมีการอบรมพัฒนาศักยภาพแต่ยังขาดการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง ทำให้เจ้าหน้าที่ในระดับพื้นที่ไม่มั่นใจและไม่กล้าใช้กฎหมายนี้ และยังขาดการประเมินเชิงคุณภาพว่าสามารถปฏิบัติงานได้จริง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ไม่มีผู้ป่วยสงสัยหรือวินิจฉัยโรคตามพระราชบัญญัติ จึงไม่มีเคสตัวอย่างในการฝึกปฏิบัติการใช้กลไกตามพระราชบัญญัติอย่างเต็มรูปแบบ

ด้านการบังคับใช้กฎหมายและอำนาจหน้าที่ ความท้าทายในการเข้าถึงพื้นที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ยังต้องอาศัยร่วมมือจากกระทรวงแรงงาน และพนักงานเจ้าหน้าที่ยังขาดความมั่นใจในการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติ รวมถึงสถานประกอบการไม่เข้าใจอำนาจของเจ้าพนักงานตามกฎหมายฉบับนี้

ด้านกระบวนการดำเนินงาน เช่น ความล่าช้าในกระบวนการวินิจฉัย กรณีสงสัยผู้ป่วยโรคปอดจากการทำงานที่ต้องมีการส่งฟิล์มเอกซเรย์ให้ผู้เชี่ยวชาญอ่านเพื่อยืนยันโรค อาจส่งผลให้กระบวนการสอบสวนโรคต้องยืดออกไป รวมถึงการต้องการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะในการสอบสวนโรค และข้อจำกัดด้านเครื่องมือในการสอบสวน กรณีเหตุที่อับอากาศที่ต้องการเครื่องมือวัดก๊าซที่สามารถดำเนินการได้ทันทีหลังเกิดเหตุ แต่ในระดับจังหวัดยังขาดแคลนเครื่องมือและผู้เชี่ยวชาญ ต้องรอการสนับสนุนจากส่วนกลาง นอกจากนี้ระบบการรายงานข้อมูลยังมีความยุ่งยาก ในกรณีการรายงานเป็นผู้สงสัยหรือผู้ป่วยแบบกลุ่มก้อน (Cluster) ขนาดใหญ่ อาจทำให้สถานพยาบาลและสถานประกอบการไม่ต้องการรายงาน

ความท้าทายในภาคสถานประกอบการและแรงงาน

ความสับสนของผู้ประกอบการเกี่ยวกับความเข้าชื้อกับกฎหมายแรงงาน สิ่ง que เพิ่มขึ้นมาในพระราชบัญญัติฉบับนี้ คือการกำหนดให้สถานประกอบการต้องตรวจสอบสุขภาพลูกจ้างโดยหน่วยบริการที่ขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้เท่านั้น

การรับรู้ของกลุ่มเป้าหมายต่ำ เช่น สถานประกอบการขนาดเล็กและแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ไม่รู้จักพระราชบัญญัตินี้ และไม่ทราบหน้าที่ของตนเอง ส่งผลให้

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลทั่วไปของสถานประกอบการ

	หัวข้อ	จำนวน (N=70)	ร้อยละ
สถานที่ตั้ง	ภาคเหนือ	6	8.6
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	10	14.3
	ภาคกลาง	23	32.9
	ภาคตะวันออก	19	27.1
	ภาคตะวันตก	4	5.7
	ภาคใต้	8	11.4
จำนวนลูกจ้าง	น้อยกว่า 50 คน	1	1.4
	50-200 คน	20	28.6
	มากกว่า 200 คน	49	70.0
มาตรฐานที่ได้รับการรับรอง	ไม่มี	2	2.9
	มี อย่างน้อย 1 มาตรฐาน	68	97.1

ไม่มีการแจ้งเหตุอันควรสงสัยว่าเกิดโรคจากการทำงาน การมีช่องว่างในกลุ่มเป้าหมายสถานประกอบการ โดยสถานประกอบการขนาดใหญ่มีความสนใจและเริ่มดำเนินการในส่วนที่ตนเองเกี่ยวข้อง ซึ่งแตกต่างจากสถานประกอบการขนาดเล็กและแรงงานนอกระบบ ซึ่งประเด็นการแจ้งการรายงานในทางปฏิบัติยังต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์ และทำความเข้าใจในบทบาทของสถานประกอบการ

การขาดความตระหนักถึงความสำคัญของโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม เนื่องจากความไม่ชัดเจนของผลกระทบจากการสัมผัสปัจจัยเสี่ยง และระยะเวลาการดำเนินโรคนาน รวมถึงการไม่เห็นผลกระทบรุนแรงในวงกว้างอย่างรวดเร็วเหมือนโรคติดต่อ ทำให้ขาดความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง

3. การสำรวจการรับรู้ และความพร้อมในการปฏิบัติของสถานประกอบการ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของสถานประกอบการ

สถานประกอบการเข้าร่วมตอบแบบสำรวจ จำนวน 70 แห่ง โดยส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในภาคกลาง ร้อยละ 32.9 สถานประกอบการมีจำนวนลูกจ้างมากกว่า 200 คน คิดเป็นร้อยละ 70.0 และมีระยะเวลาประกอบกิจการเฉลี่ย (Median) 25 ปี (IQR=15.75 - 36.25) ดังแสดงในตารางที่ 2

ส่วนที่ 2 การรับรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติฯ

การรับรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติฯ ของสถานประกอบการ คิดเป็นร้อยละ 100 ของการตอบ ส่วนความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติฉบับนี้ พบว่า จำนวน 20 ข้อคำถาม คะแนนสูงสุด 19 คะแนน คะแนนต่ำสุด 13 คะแนน

ค่ากลางคะแนน (Median) เท่ากับ 18 ดังแสดงในตารางที่ 3 เมื่อแยกรายข้อคำถาม พบว่า คำถามเกี่ยวกับวิธีการแจ้งข้อมูลที่จำเป็นแก่ลูกจ้าง เป็นข้อที่สถานประกอบการตอบผิดมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.7 ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 3 แสดงคะแนนความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติ

ระดับ	จำนวน	ร้อยละ
Moderate (≤ 15 คะแนน)	6	8.6
Good (16-17 คะแนน)	19	27.1
Very Good (≥ 18 คะแนน)	45	64.3

ตารางที่ 4 แสดงคะแนนความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติ แยกรายข้อคำถาม

ข้อ	ถูก		ผิด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
พระราชบัญญัติฯ มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดกลไกการเฝ้าระวัง การป้องกัน และการควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพ โดยใช้ระบบการแจ้งข้อมูลที่จำเป็นแก่ลูกจ้าง ให้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค	69	98.6	1	1.4
พระราชบัญญัติฯ กำหนดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องมีหน้าที่แจ้งหรือรายงานเกี่ยวกับการพบหรือมีเหตุสงสัยว่าเกิดโรคจากการประกอบอาชีพต่อพนักงานเจ้าหน้าที่	70	100.0	0	0
นายจ้าง หมายถึง นายจ้างตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานกฎหมายว่าด้วยความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน และให้หมายความรวมถึงผู้จ้างงาน ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน	64	91.4	6	8.6
ลูกจ้าง หมายถึง ลูกจ้างตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานกฎหมายว่าด้วยความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน และให้หมายความรวมถึงผู้รับงานไปทำที่บ้านตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน	65	92.9	5	7.1
นายจ้างมีหน้าที่ในการแจ้งข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับการเฝ้าระวัง การป้องกัน และการควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพแก่ลูกจ้าง	70	100.0	0	0
ข้อมูลที่จำเป็นฯ ที่นายจ้างต้องแจ้งแก่ลูกจ้าง ได้แก่ บัญชีเสี่ยงทางสุขภาพที่ก่อให้เกิดโรคจากการประกอบอาชีพ วิธีการป้องกันตนเอง อาการสำคัญหรืออาการแสดงของโรคที่อาจเกิด มาตรการในการเฝ้าระวัง การป้องกัน และการควบคุมโรคฯ และ สิทธิของลูกจ้าง ตามพระราชบัญญัตินี้	70	100.0	0	0
การแจ้งข้อมูลที่จำเป็นแก่ลูกจ้าง ต้องแจ้งโดยตรงต่อลูกจ้างเป็นหนังสือ	17	24.3	53	75.7
นายจ้างมีหน้าที่จัดให้มีการตรวจสุขภาพลูกจ้างตามกฎหมายว่าด้วยความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน	70	100.0	0	0
หน่วยบริการที่จะให้บริการตรวจสุขภาพลูกจ้าง ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ต้องขึ้นทะเบียนก่อน	70	100.0	0	0

ตารางที่ 4 แสดงคะแนนความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติ แยกขายข้อคำถาม (ต่อ)

ข้อ	ถูก		ผิด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
กรณีที่พบลูกจ้างซึ่งเป็นหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคจากการประกอบอาชีพ ในสถานประกอบการ นายจ้างต้องแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่	69	98.6	1	1.4
การแจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่ กรณีพบผู้เป็นหรือสงสัยว่าเป็นโรคจากการประกอบ อาชีพ สามารถแจ้งโดยวิธีโทรศัพท์ โทรสาร เป็นหนังสือ ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์	67	95.7	3	4.3
กรณีที่สถานพยาบาลพบลูกจ้างซึ่งเป็นหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคจากการ ประกอบอาชีพ ผู้รับผิดชอบในสถานพยาบาลสามารถแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ โดยไม่ต้องขอความยินยอมจากนายจ้าง	54	77.1	16	22.9
กรณีที่พบลูกจ้างซึ่งเป็นหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคจากการประกอบอาชีพ พนักงานเจ้าหน้าที่หรือหน่วยปฏิบัติการในพื้นที่นั้น จะทำการสอบสวนโรค	68	97.1	2	2.9
กรณีที่พบลูกจ้างซึ่งเป็นหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคจากการประกอบอาชีพ พนักงานเจ้าหน้าที่อาจสั่งให้นายจ้าง นำลูกจ้างเข้ารับการตรวจวินิจฉัยโรค รักษาพยาบาล หรือฟื้นฟูสมรรถภาพ	68	97.1	2	2.9
หากนายจ้างละเลยไม่ดำเนินการตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ภายในเวลาที่ กำหนด พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถเข้าดำเนินการได้ โดยให้นายจ้างชดเชยค่าใช้จ่าย ในการดำเนินการนั้นตามจำนวนที่จ่ายจริง	69	98.6	1	1.4
นายจ้าง ไม่ปฏิบัติ กรณีการแจ้งข้อมูลที่เป็นแก่ลูกจ้าง ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท	66	94.3	4	5.7
นายจ้างที่จัดให้มีการตรวจสุขภาพลูกจ้าง แต่หน่วยบริการนั้น ไม่ได้ขึ้นทะเบียน ตามมาตรา 25 ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 50,000 บาท	63	90.0	7	10.0
กรณีนายจ้างพบลูกจ้างซึ่งเป็นหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคจากการประกอบ อาชีพแล้วไม่แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 20,000 บาท	58	82.9	12	17.1
นายจ้าง ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ ในกรณีที่พบลูกจ้างซึ่งเป็นหรือ มีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคจากการประกอบอาชีพ ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 100,000 บาท	68	97.1	2	2.9

ส่วนที่ 3 ความพร้อมในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติฯ

สถานประกอบการส่วนใหญ่มีความพร้อมในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติฉบับนี้สูง โดยพบว่า ร้อยละ 60.0 ของสถานประกอบการ มีการกำหนดนโยบาย การจัดสรรเครื่องมืออุปกรณ์และงบประมาณในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติฯ ส่วนประเด็นที่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ เช่น การแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายใน 3 วัน กรณีพบผู้ซึ่งเป็นหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคฯ

โดยสถานประกอบการรายงานว่ายังไม่พบผู้เป็นหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคฯ ร้อยละ 88.6 แต่ในประเด็นการเตรียมความพร้อมในข้อคำถามแนวทาง กลไกการรายงานต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ กรณีพบผู้ซึ่งเป็นหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคฯ มีดำเนินการแล้วเพียงร้อยละ 11.4 เท่านั้น โดยสถานประกอบการส่วนใหญ่รายงานว่ายังไม่พบผู้เป็นหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคฯ ร้อยละ 82.9 รายละเอียดแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ความพร้อมในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติ แยกสายข้อคำถาม (ส่วนที่ 1)

ข้อ	ยังไม่ได้ดำเนินการ		มีแผนจะดำเนินการ		ดำเนินการแล้ว	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีการกำหนดนโยบาย การจัดสรรเครื่องมืออุปกรณ์และงบประมาณในการดำเนินการ	14	20.0	14	20.0	42	60.0
จัดให้มีผู้รับผิดชอบหลักที่เป็นพนักงานประจำของสถานประกอบการ ในการดำเนินการ	6	8.6	9	12.9	55	78.6
มีการแจ้งข้อมูลที่เป็นเกี่ยวกับการเฝ้าระวัง การป้องกัน และการควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพแก่ลูกจ้าง	2	2.9	13	18.6	55	78.6
การดำเนินการแจ้งข้อมูลที่เป็นแก่ลูกจ้าง ครอบคลุมช่วงเวลา ตั้งแต่ ก่อนเข้าทำงาน และเมื่อเปลี่ยนลักษณะงาน หรือเปลี่ยนสภาพแวดล้อมในการทำงานที่มีความเสี่ยงหรืออันตรายที่แตกต่างไปจากเดิม	9	12.9	11	15.7	50	71.4
มีการจัดเก็บข้อมูลการแจ้งข้อมูลที่เป็นแก่ลูกจ้าง เพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ใช้ในการตรวจสอบ	1	1.4	9	12.9	59	84.3
จัดให้มีการตรวจสอบสุขภาพลูกจ้างตามกฎหมายว่าด้วยความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน	2	2.9	13	18.6	55	78.6
มีการตรวจสอบรายชื่อหน่วยบริการที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย ก่อนจัดให้มีการตรวจสอบสุขภาพลูกจ้าง	3	4.3	11	15.7	56	80.0
การตรวจสอบสุขภาพลูกจ้างดำเนินการ โดยหน่วยบริการที่ขึ้นทะเบียนตามกฎหมาย	9	12.9	26	37.1	35	50.0

ตารางที่ 5 ความพร้อมในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติ แยกสายข้อคำถาม (ส่วนที่ 2)

ข้อ	ยังไม่ได้ดำเนินการ		มีแผนจะดำเนินการ		ดำเนินการแล้ว		ยังไม่พบผู้เป็นหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรค	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีแนวทาง/กลไก การรายงานต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ กรณีพบผู้ซึ่งเป็นหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคจากการประกอบอาชีพ ในสถานประกอบการ	1	1.4	3	4.3	8	11.4	58	82.9
กรณีพบผู้ซึ่งเป็นหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคจากการประกอบอาชีพ ในสถานประกอบการ ได้มีการแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายใน 3 วัน	1	1.4	1	1.4	6	8.6	62	88.6

อภิปรายผลการวิจัย

พระราชบัญญัติควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพ และโรคจากสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2562 เป็นกฎหมายภายใต้การดำเนินงานของกระทรวงสาธารณสุข ที่มุ่งเน้นเฝ้าระวังควบคุม ป้องกันโรคจากการทำงาน และการควบคุมมาตรฐานการจัดบริการอาชีวเวชกรรมและเวชกรรมสิ่งแวดล้อม โดยมีโครงสร้าง หมวดและมาตราความคล้ายคลึงกับพระราชบัญญัติฉบับอื่นภายใต้กรมควบคุมโรค โดยเฉพาะพระราชบัญญัติโรคติดต่อ เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ในการบังคับใช้ในการตรวจจับและป้องกันควบคุมโรค ลักษณะเด่นที่สำคัญของพระราชบัญญัตินี้ คือ ครอบคลุมโรคจากสิ่งแวดล้อม การดูแลสุขภาพของแรงงานนอกระบบ และการกำหนดมาตรฐานหน่วยบริการอาชีวเวชกรรมและเวชกรรมสิ่งแวดล้อม

พระราชบัญญัตินี้มีความแตกต่างและช่วยหนุนเสริมพระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน ในการยกระดับการดูแลสุขภาพของคนที่ทำงานในประเทศไทย เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในต่างประเทศ พบว่า กฎหมายประเทศต่าง ๆ มีความคล้ายคลึงกับพระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงานมากกว่า ที่มุ่งเน้นความปลอดภัย และสุขภาพอนามัยในการทำงานตามอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ฉบับที่ 155⁽¹⁴⁾ ที่เป็นเสาหลักของการดำเนินงานด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัยในระดับสากล ส่วนที่คล้ายกัน เช่น ประเทศจีนที่มีการกำหนดให้การวินิจฉัยโรคฯ ต้องทำโดยสถานบริการทางการแพทย์ที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลเท่านั้น⁽⁹⁾ และ สหราชอาณาจักรมีกลุ่มเป้าหมายที่ครอบคลุมผู้ที่ไม่ใช่ลูกจ้างที่อาจได้รับผลกระทบจากกิจกรรมการทำงาน⁽¹⁵⁾ เป็นต้น

การดำเนินการในปัจจุบันของผู้เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัตินี้ยังมีช่องว่างในการปฏิบัติที่ต้องการพัฒนา เช่น การขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินงาน ซึ่งเกิดจากพระราชบัญญัตินี้ไม่ได้มีการกำหนดกลไกการเงินการคลังในการสนับสนุนการดำเนินงานไว้ก่อน ซึ่งเป็นโอกาสพัฒนาที่สำคัญในการสร้างความยั่งยืนในการปฏิบัติ

ปัญหาประสบการณ์การปฏิบัติงานของบุคลากรในพื้นที่ที่ยังไม่เคยมีการปฏิบัติตามกลไกของพระราชบัญญัติ โดยการถอดบทเรียนจากจังหวัดที่มีความเข้มแข็ง พร้อมทั้งระบบบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องให้ชัดเจน พัฒนาเป็นชุดรูปแบบเพื่อการฝึกปฏิบัติให้แก่จังหวัดอื่น ๆ ผ่านกรณีศึกษาหรือการทำ Workshop เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถนำไปปรับใช้ได้จริง

ผลการศึกษาเชิงปริมาณ พบว่า การประเมินความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชบัญญัติฯ จะมีข้อคำถามเกี่ยวกับวิธีการแจ้งข้อมูลที่จำเป็นแก่ลูกจ้างที่สถานประกอบการตอบถูกเพียง ร้อยละ 24.3 โดยตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การแจ้งข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับการเฝ้าระวัง การป้องกันและการควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพแก่ลูกจ้าง พ.ศ. 2565 กำหนดวิธีการไว้ ดังนี้ (1) แจ้งโดยตรงต่อลูกจ้าง (2) แจ้งเป็นหนังสือ (3) แจ้งผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถระบุการรับทราบข้อมูลได้ (4) แจ้งผ่านการฝึกอบรมที่นายจ้างจัดอบรมให้แก่ลูกจ้าง (5) วิธีการอื่นใดที่อธิบดีกรมควบคุมโรคประกาศกำหนดเพิ่มเติม ดังนั้นจึงเป็นประเด็นที่สามารถส่งเสริมความเข้าใจให้สถานประกอบการเพิ่มเติมต่อไปได้

ในด้านความพร้อมในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติ เมื่อพิจารณาแยกรายข้อคำถาม พบว่า สถานประกอบการส่วนใหญ่เริ่มมีการเตรียมความพร้อมในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติ โดยรายงานว่าตนเองมีแผนการดำเนินการและดำเนินการแล้ว ตั้งแต่ ร้อยละ 80 ขึ้นไป ส่วนประเด็นการเตรียมความพร้อมในแนวทางกลไกการรายงานต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ กรณีพบผู้ซึ่งเป็นผู้ป่วยหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคฯ มีดำเนินการแล้วเพียงบางส่วน ร้อยละ 11.4 ส่วนใหญ่สถานประกอบการรายงานว่ายังไม่พบผู้เป็นหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคฯ ร้อยละ 82.9 ซึ่งจากการสำรวจนำร่องครั้งนี้ไม่สามารถสรุปได้ชัดเจนว่าสถานประกอบการจะสามารถปฏิบัติในสถานการณ์จริงได้หรือไม่ ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่ต้องมีการศึกษาเพิ่มเติม เพราะเป็นประเด็นมีความสำคัญต่อกลไกการดำเนินการของพระราชบัญญัติฯ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษานำร่องเบื้องต้นและในบริบทสถานประกอบการเท่านั้น โดยมีกลุ่มตัวอย่างสถานประกอบการเพียง 70 แห่งซึ่งไม่สามารถเป็นตัวแทนสถานประกอบการทั่วประเทศได้ การนำผลการสำรวจการดำเนินการของสถานประกอบการไปใช้ ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดดังกล่าว นอกจากนี้การศึกษายังมีข้อจำกัดในประเด็นความครอบคลุมของการประเมินผลกระทบเชิงสังคมและเศรษฐกิจ (socioeconomic) ซึ่งควรมีการจัดทำเพิ่มเติมในอนาคต การศึกษานำร่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อระบุโอกาสในการพัฒนาและให้ข้อเสนอแนะแก่สถานประกอบการในการปฏิบัติตามกฎหมายเบื้องต้น ในอนาคตควรมีการศึกษาเพิ่มเติมให้ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ครบทุกกลุ่มและมีจำนวนที่มากขึ้น การถอดบทเรียนจากพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานเพื่อถ่ายทอดให้พื้นที่อื่น ๆ รวมถึงการประเมินผลการปฏิบัติในเชิงคุณภาพที่มีเกณฑ์ในการวัดผลลัพธ์ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม เพื่อแสดงให้เห็นว่าสถานประกอบการสามารถปฏิบัติได้จริงและถูกต้องสมบูรณ์ นอกจากนี้ควรเพิ่มเติมการศึกษาเพื่อวัดผลลัพธ์ในด้านการควบคุมป้องกันโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อมโดยการวัดผลการเปลี่ยนแปลงของการเกิดโรคในทางสถิติเพิ่มเติม ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการดำเนินงานของพระราชบัญญัติต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ด้านนโยบาย กระทรวงสาธารณสุขและกรมควบคุมโรคควรดำเนินการปรับปรุงแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานของพระราชบัญญัติฯ ให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน และสนับสนุนพื้นที่ในการดำเนินการด้านต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการขับเคลื่อนในระดับประเทศ โดยเฉพาะประเด็นการจัดสรรงบประมาณและการผลักดันตัวชี้วัด

ด้านสมรรถนะผู้ปฏิบัติ กระทรวงสาธารณสุขและกรมควบคุมโรคจัดทำสื่อชุดรูปแบบในการฝึกปฏิบัติที่ถอดบทเรียนจากพื้นที่ต้นแบบที่สามารถดำเนินการได้สำเร็จ เข้มแข็งและถ่ายทอดไปยังพื้นที่อื่น เช่น การฝึกซ้อมการปฏิบัติการใช้กลไกกฎหมายในสถานการณ์จำลองเพื่อให้เจ้าหน้าที่เกิดความคุ้นเคยก่อนเจอสถานการณ์จริง

ด้านการสื่อสารประชาสัมพันธ์ กระทรวงสาธารณสุขและกรมควบคุมโรคควรเร่งสื่อสารประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจในบทบาทของสถานประกอบการ เน้นการสื่อสารให้เข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนตามพระราชบัญญัติ เพื่อสนับสนุนกลไกการแจ้งการรายงานโรคและการให้บริการอาชีวเวชกรรมโดยหน่วยงานที่ขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัติ

ด้านการบริหารจัดการ การบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาระบบรายงานร่วมกับกระทรวงอุตสาหกรรมและกระทรวงแรงงาน เพื่อให้ข้อมูลการตรวจสุขภาพและข้อมูลการตรวจวัดสภาพแวดล้อมในการทำงานเชื่อมโยงและลดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติ

เอกสารอ้างอิง

1. Legal Affairs Division, Ministry of Labour. Occupational Safety, Health and Environment ACT B.E. 2554 (A.D. 2011) [Internet]. Bangkok: Ministry of Labour; [cited 2026 Mar 28]. Available from: <https://legal.labour.go.th/%E0%B8%81%E0%B8%8E%E0%B8%AB%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%A2?id=18>
2. Department of Disease Control. Control of Occupational Diseases and Environmental Diseases Act, B.E.2562 (2019) [Internet]. Bangkok: Ministry of Public Health; [cited 2026 Mar 1]. Available from: <https://ddc.moph.go.th/dla/pagecontent.php?page=1965&dept=dla>
3. Occupational Safety and Health Administration, U.S. Department of Labor. OSH Act of 1970 [Internet]. Washington (DC): U.S. Department of Labor; [cited 2026 March 28]. Available from: <https://www.osha.gov/laws-regs/oshact/completeoshact>
4. Legislation.gov.uk. Health and Safety at Work etc Act 1974 [Internet]. London: The National Archives; [cited 2026 Mar 28]. Available from: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/37/contents>

5. Health and Safety Executive. Health and Safety at Work etc Act 1974 [Internet]. Bootle (UK): HSE; [cited 2026 Mar 28]. Available from: <https://www.hse.gov.uk/legislation/hswa.htm>
6. Japan Industrial Safety and Health Association. OSH legislation in Japan: Japanese Law Translation [Internet]. Tokyo: JISHA; [cited 2026 Mar 28]. Available from: <https://www.jisha.or.jp/english/act/>
7. Ojima J. Features of the Japanese Industrial Safety and Health Act: some key points regarding the organization of safety and health management. *Ind Health*. 2020;58(5):479-86.
8. National Health Commission of the People's Republic of China. Law of the People's Republic of China on Prevention and Control of Occupational Diseases [Internet]. Beijing: National Health Commission of the People's Republic of China; [cited 2026 Jun 24]. Available from: https://en.nhc.gov.cn/2019-03/05/c_74524.htm
9. Xu X, Ren P, Shi W, Deng F, Wang Q, Shi S, et al. Occupational health and safety regulations in China: development process, enforcement challenges, and solutions. *Frontiers Public Health*. 2025;13:1522040.
10. Department of Disease Control. Communicable Diseases Act, B.E. 2558 (2015) [Internet]. Bangkok: Ministry of Public Health; [cited 2026 Mar 28]. Available from: <https://ddc.moph.go.th/law.php?law=1>
11. Department of Disease Control. Tobacco Products Control Act, B.E. 2560 (2017) [Internet]. Bangkok: Ministry of Public Health; [cited 2026 Mar 28]. Available from: <https://ddc.moph.go.th/law.php?law=2>
12. Department of Disease Control. Alcoholic Beverage Control Act, B.E. 2551 (2008) [Internet]. Bangkok: Ministry of Public Health; [cited 2026 Mar 20]. Available from: <https://ddc.moph.go.th/law.php?law=3>
13. Chotipun N, Sopa S. Legal Measures Occupational Safety, Health and Environment of Industry. *Sarasas Journal of Humanities and Social Science*. 2020;6(1):550-72.
14. International Labour Organization. The Occupational Safety and Health Convention (No. 155): a fundamental convention [Internet]. Geneva: International Labour Organization; [cited 2026 Apr 6]. Available from: <https://www.ilo.org/resource/other/occupational-safety-and-health-convention-no-155-fundamental-convention>
15. Health and Safety Executive. Enforcement: Health and Safety at Work etc Act 1974 Section 3 [Internet]. Bootle (UK): HSE; [cited 2026 Apr 6]. Available from: <https://www.hse.gov.uk/enforce/hswact/>